

ANNA ELISA TOPHOLM

Anna Elisa Topholm blev født i 1914, boede det meste af sit liv på Trøjborg. Hendes livshistorie er en fortælling om en stærk kvinde som alene klarede at opdrage fire børn succesfuldt. Erindringer er skrevet af sønnen Ib le Roy Topholm, hvis egne erindringer kan læses her: <http://www.2017aarhusianere.dk/ib-le-roy-topholm>.

Børneflokket:

Per født, 10/6 1934, Ib født 8/12 1935, Ina født 24/2 1941 og Rudy 13/6 1944

“MOR ER DEN BEDSTE I VERDEN ...”

Fra filmen “Hold Fingrene Fra Mor” 1951. Melodi: Sven Gyldmark, tekst: Victor Skaarup

Mor, Anna Elisa Topholm, født Andersen

– og mor var så afgjort den allerbedste i hele verden, for hun var både far og mor og gennemførte den flotte præstation at kunne klare at holde sammen på den lille familie på Skovvangsvej – også efter hendes skilsmisse fra far i 1941.

Hun klarede både husholdningen, opdragelsen af vi fire til tider uvorne unger, fuldtidsarbejde og hvad der ellers var nødvendigt.

Til gengæld var hun altid træt og havde ikke til daglig megen tid til os, hvorfor vi naturligvis måtte tage vare på os selv og lærte at klare hverdagssituationerne på egen hånd. Faktisk var vi nok – i hvert fald efter krigen – det, som senere blev kaldt "nøglebørn".

Da jeg i 1990'erne forsøgte at overtale mor til at skrive om sin barndom, som jeg ikke kendte til, sagde jeg selv i mit overtalelsesforsøg, at jeg nok kendte hendes voksenliv, men absolut ikke hendes barndom.

Nu, hvor jeg vil prøve at beskrive min elskede mor, går det op for mig, at mit kendskab til hendes voksenliv nok ikke var så godt, som jeg egentlig troede, idet jeg jo da har levet en stor del af årene sammen med hende og således været stærkt involveret.

Men hun er så usigeligt betydningsfuld en person for både mit og mine søskendes liv og for sammenhængen i denne familiekrønike, så jeg forsøger at lave et billede på baggrund af, hvad jeg nu kan finde af materiale og huske af hændelser. Og med hjælp fra min (desværre nu) eneste lillesøster Rudy.

Gåtur i Guldsmedgade 25. august 1928. Fra venstre lillebror Kaj, Anna Elisas mormor, Anna Elisas mor, Maren Andersen, og yderst til højre Anna Elisa selv. I vognen lillebror Henning, kaldet Basse. Privat foto.

Som mor selv har oplyst, blev hun født den 7. september 1914, altså mens den 1. verdenskrig rasede, men den berørte jo dog heldigvis ikke direkte Danmark.

Hun blev født Jægergårdsvej 10 i Aarhus. Jægergårdsvej ændrede siden navn til Jægergårdsgade, som stadig er en af de større hovedfærdselsårer i Aarhus.

Hun var barn nummer seks i en børneflokk på i alt 11 børn, som hendes mor Maren Andersen (født Søegaard, 15. september 1881, død 14. september 1942) fik. Desuden fik hendes mor tre aborter.

Det var mange børn, men det var ikke ualmindeligt dengang at man havde store børneflokke. Ej heller, at flere af børnene døde i en meget ung alder.

Mor oplyser således selv, at en lillesøster Ragnhild døde i sit første år, og at en lillebroder Knud Peter Andersen (kaldet Stumpe) døde i 1912, idet han blev kørt ned af Grev Schimmelmann, og døde af det.

Jeg har kendt mors mor, kaldet Storebedste. Hun boede dengang i Sct. Paulsgade 66 st. th. Jeg husker hende som lidt af en skrap dame, i hvert fald overfor vi børn, men hun har jo også haft så mange børn omkring sig at hun var parat til at skaffe sig ro og orden når det behøvedes, og hun skelnede næppe mellem sine egne børn og så vi børnebørn.

Mors far kan jeg også huske. Han hed Knud Peter Andersen og var født 29. oktober 1877. Han døde 20. maj 1955 på "De Gamles Hjem", og jeg kan godt huske, at jeg var med til hans begravelse på Nordre Kirkegård, formentlig i slutningen af 1940'erne.

Bedstefar, som vi kaldte ham – vi havde jo kun en, så vi havde ikke behov for at skelne mellem en farfar og en morfar, som han jo faktisk var – var savskærer, men måtte på grund af drikkeri opgive dette hverv.

OPVÆKST I FATTIGE KÅR MED HYPPIGE FLYTNINGER

Mors barndomshjem var meget fattigt. Det betød, at de levede af hjælp fra kommunen, og at de ofte flyttede, fordi de boede i husvildeboliger, som ligeledes blev fremskaffet via kommunen.

Det kneb dog tilsyneladende altid med at få huslejen betalt, så familien blev sagt op og måtte flytte. Som mor siger, blev de mange børn født hvert sit sted.

Mor fortæller om en episode i 1924 med afhentning af penge på "Fattiggården" (Socialkontoret) i Vester Allé. Den viser hvor flov mor var over situationen og af at blive "afsløret" i skulkeri for hele klassen. Hun skulle hente pengene i skoletiden og "tog fri" til den opgave.

Mor skriver selv, at hun faktisk var flov over sin far og hans drikkeri, som sikkert har givet anledning til nogen snak naboerne imellem.

Mor oplyser således, at hun har boet på følgende adresser i Aarhus i sin barndom: Jægergårdsvej, Fredericiagade, Bülowsgade, Nørrevang (i husvildebarakker), i Herluf Trollesgade, Sølystgade, Langelandsgade (i barakker), Havevænget og Guldbergsgade.

Det har knebet meget med økonomien i mors barndomshjem og det har derfor været lidt af en opgave at få tingene til at hænge sammen. Denne opvækst har dog sikkert gjort det klart for mor hvad hun selv gik ind til, da hun i sin tid blev skilt og skulle klare alt selv.

Mors forældre blev også skilt, da hendes bror Kaj var blevet konfirmeret. Da han er født i 1921, må denne skilsmisse være sket omkring 1935, altså tilfældigvis det år, hvori jeg blev født.

Før skilsmissen har hendes mor sikkert haft tilstrækkeligt at gøre som hjemmegående husmor i den ganske store familie, og efter skilsmissen har hun måtte finde sig et arbejde, og mor oplyser, at hendes mor arbejdede som brodererske. På dette tidspunkt har de fleste af hendes mange børn dog været godt i vej, idet Kaj er den yngste af dem, og han således har været mindst 15 år.

Der kan næppe være tvivl om at mor har måttet tage del i den daglige husholdning – således har hun sikkert skullet holde øje med sine søskende.

Jeg ved, at mor arbejdede på et vaskeri i en periode og et foto viser mor sammen med vaskeriets leder fru Christensen. Mor har tilsyneladende haft et godt forhold til sin arbejdsgiver og billedet, som må være fra begyndelsen af 1930'erne, viser, at mor nu har opgivet de lange fletninger og er blevet en moderne korthåret kvinde.

UD AF SKOLEN OG SÅ I ARBEJDE

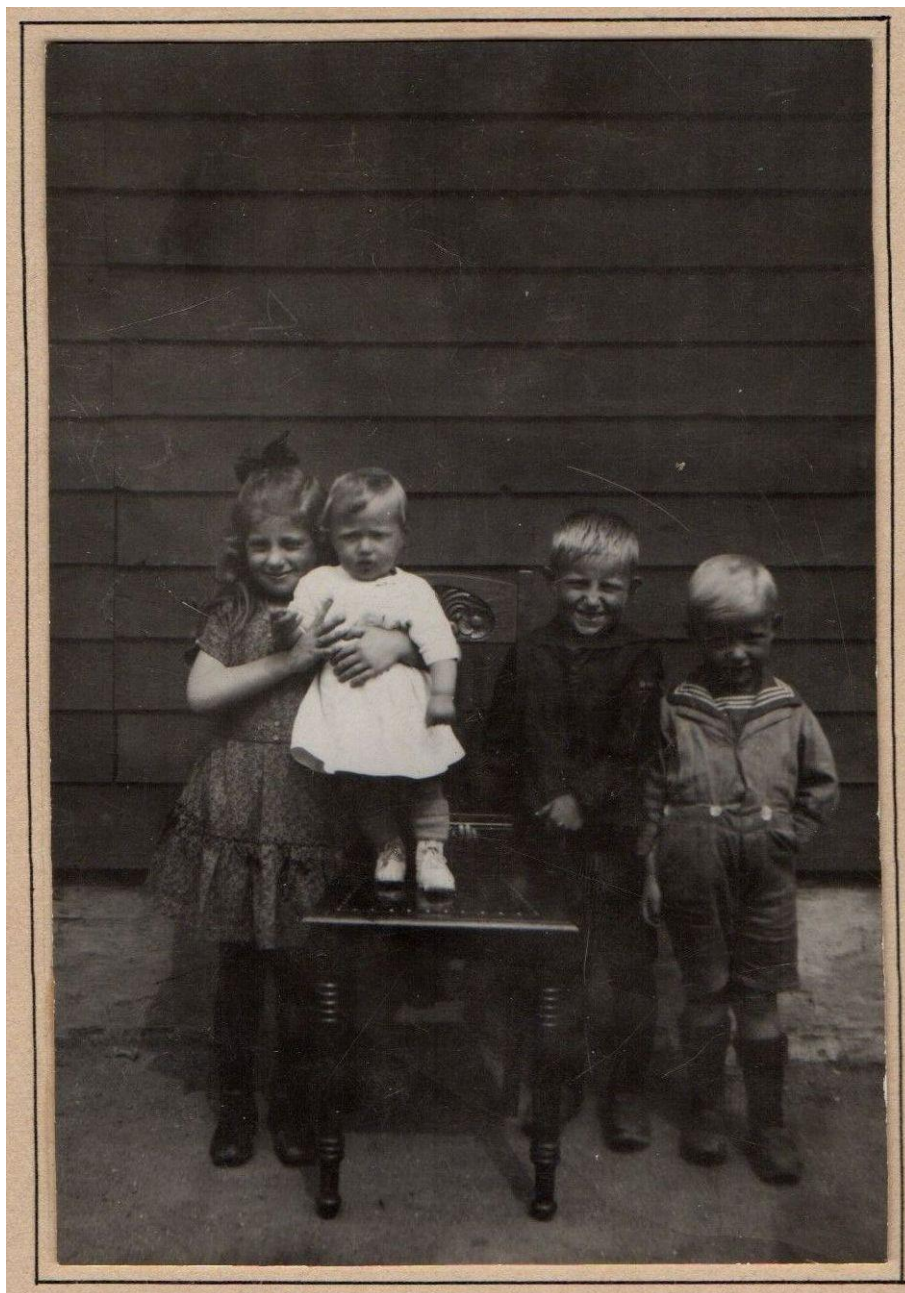
Mor var godt begavet, men gik blot i kommuneskole, som hendes søskende. Det var ganske almindeligt og det har sikkert også været nødvendigt – på grund af familiens økonomi – at alle børnene kom ud af skolen så hurtigt som muligt, så de kunne bidrage økonomisk til familiens underhold.

Jeg er ikke i besiddelse af mors karakterbøger eller eksamensbeviser eller en eventuel udtalelse fra mors skole. Måske har hun gået i flere forskellige skoler i forbindelse med at familien flyttede rundt.

Derimod er jeg i besiddelse af beviset for mors frisvømmerprøve, som er dateret 1.10.1927. Hun har da været 13 år gammel og har formået at tage denne prøve trods det handicap hendes meget generende astma må have været.

Beviset oplyser, at mor var elev i Paradisgades Skole på dette tidspunkt, hvilket får mig til at spekulere på, hvor mon Paradisgades Skoles elever fik svømmeundervisning?

Jeg tror ikke "Den Permanente Badeanstalt" ved Riisskov var opført dengang, men der kan jo have ligget en anden tidligere.

Fra venstre: Anna Elisa Topholm (født Andersen) med brødrene Kaj, Svend og Aage i 1923. Privat foto.

Mor var fra "flinkeskolen". Hun har passet sine lektier og opført sig som det forventedes, og jeg kan huske, at Storebedste var striks med at man opfører sig ordentligt og ser pæne ud

Det har smittet af gennem generationerne fra Storebedste via mor til min egen opdragelse som barn. Vores mor lagde også stor vægt på at vi skulle opføre os ordentligt og se pæne ud.

Mens mor altid skændte på os og rettede på vores opførsel, oplevede vi heldigvis mange gange, at mors bekendte roste hende for de meget pæne og velopdragne børn hun havde.

Mor ville helst undgå at være speciel – hun havde sine meninger, men holdt dem oftest for sig selv og levede helst stilfærdigt og diskret.

ASTMA

Mor led meget af astma, en lidelse, der sikkert ikke har haft de bedste vilkår i de mange forskellige lejligheder mor har boet i. Husvildebarakkerne har næppe været de bedste boliger og "barakungerne", som børnene blev kaldt, har næppe heller været de mest fornuftigt klædte dengang.

Mor kom derfor på "Julemærkehjemmet" ved Kolding Fjord i en periode, da hun var otte år gammel, og jeg husker, at hun har fortalt, at hun ligeledes har været på Nakkebølle Sanatorium for sin astma.

Disse sanatorieophold hjalp dog desværre ikke på hendes tilstand, så astmaen plagede hende hele livet.

Den generede hende voldsomt, hvis vi skulle op i ejendomme med mange etager, når hun havde meget stegeos i køkkenet, og når hun gik med aviser for os, hvad hun faktisk næsten ikke kunne klare.

PÅ GÅBEN TVÆRS GENNEM BYEN

Astmaen til trods var hun god til at spadserere – og vi spadserede meget i min barndom.

Dette var en simpel nødvendighed, for vi havde aldrig råd til at kunne tage en sporvogn, og når mor sommetider skulle forskellige steder i byen, spadserede hun fra sted til sted og måtte bære, hvad hun nu skulle medbringe.

Selv husker jeg at hun og Per og jeg spadserede ud på Frederiksbjerg til hendes mor i Sct. Paulsgade.

Vi besøgte ofte Storebedste, og jeg tror at min erindring om disse meget lange spadsereture, som jo faktisk gik tværs gennem byen, stammer fra begyndelsen af 1940'erne, altså da mor og far var blevet skilt.

Jeg tror faktisk, at mor trængte til en at tale med om sine mange problemer, og hvem var vel nærmere end hendes mor, som selv havde gennemlevet en skilsmisse og kendte alt til at sidde i trange kår og måske kunne anvise hvor hjælp kunne søges.

Da senere Ina og Rudy (Putte) blev født skubbede mor en barnevogn hele vejen ud og hjem, mens Per og jeg gik på hver sin side af hende og holdt fast i barnevognens håndtag med den nærmeste hånd.

Vi kunne godt lide turen igennem byen, hvor vi typisk gik gennem Nørregade og Guldsmedgade, gennem Borgporten, som dengang havde mange forretninger, over Lilletorv og Storetorv og igennem hele strøget, hvor de store og spændende butikker lå.

Det er klart, at det navnlig var legetøjsbutikkerne som interesserede os – i Ryesgade ved Aarhus Hallen lå byens største legetøjsforretning "Tante Laura", og her så vi alle de herligheder vi end ikke turde drømme om.

Også til højre for Banegården lå en større legetøjsforretning hvor vi trykkede næserne flade.

Når vi kom til Bruuns Bro, var vi godt trætte, men vi kunne nu se Paulskirken og vidste, at vi næsten var fremme. Op til kirken og så til højre.

Og hos Storebedste, som havde kanariefugle i et bur (kanarier som sang flotte triller), fik vi noget at drikke og måske et stykke kage, hvad vi ellers kun sjældent fik – af forståelige grunde.

PÅ BESØG HOS STOREBEDSTE OG SÅ HJEM IGEN

Når mor og Storebedste havde snakket færdig, gik spadsereturen hjem igen. Selvom vi nu havde hvilet os lidt, var vi godt trætte efter en sådan tur, og det sidste næsten endeløse stykke hjem ad Kirkegårdsvej, hvor vi heldigvis kunne komme til at tisse på en af de to "pissoirer" (vi kaldte dem "pissevarer") der lå i hver sin ende af Kirkegårdsstrækningen. Turen gennem Tordenskjoldsgade var op ad bakke, men bød dog heldigvis på adskillige butikker med udstillingsvinduer, som hjalp på trætheden, mens Kirkegårdsvejs ørkesløse tjørnehække næsten var for meget.

Der var dog bænke, især ved "De Gamles Hjem", men det var farligt at sætte sig, for var man meget træt var det næsten umuligt at komme i gang igen og gennemføre sidste del af spadsereturen. Mor havde sommetider sit hyr med os (Per var cirka seks år og jeg fem år gammel).

Jeg tror vi spadserede denne tur mindst en gang om ugen i disse år.

Til gengæld har jeg ingen erindring om at mor arbejdede regelmæssigt i disse år. Formentlig klarede familien eksistensen ved hjælp af ydelser fra det offentlige og bidrag fra far.

Jeg tror dog nok at mor nu og da tjente lidt ekstra ved at hjælpe ved serveringer, madlavning og så videre.

LIGGENDE "GÆSTER" I STUEN

Det var dog også i disse år at vi med mellemrum havde nogle af mors brødre boende.

Da der var en enorm bolignød, var det sikkert vanskeligt at få et værelse ude i byen og prisen var nok skruet op, så det var sikkert en god forretning for begge parter at få lov at bo hos os og sove på ottomanen. Både mor og den logerende tjente på dette.

Anna Elisa Topholm med brødrene Svend og Aage i 1942. Privatfoto

Jeg husker, at både Aage, Kaj og Svend og hans kæreste Hanne boede hos os, og også bedstefar i en kort periode.

Det var ikke noget problem for os børn på anden måde, end at hvis vores logerende ville sove længe om morgenen, og det ville især Kaj og Aage, så måtte vi vente på at kunne komme ind i stuen, hvor de sov, og da stuen var det eneste rum i lejligheden som kunne opvarmes (her stod kakkelovnen) kunne

det være lidt af en opgave at forholde sig roligt afventende til det passede onklen at vågne. (Svend og Hanne boede på loftsværelset).

Der kan ikke være tvivl om, at mor har haft utroligt brug for pengene.

OPTÆLLING AF PENGEPUNGENS INDHOLD

Mor var altid i pengenød dengang. Selvom jeg naturligvis ikke forstod situationens alvor, husker jeg, at mor ofte tømte sin pung ud på spisebordet, og der var næsten aldrig en pengeseddel i den, hvorimod småpengene, ned til mindste kobberenøre, omhyggeligt blev talt op.

Jeg bistod sommetider, idet jeg kunne lide at stable mønterne ovenpå hinanden efter størrelse. Der var dog sjældent mange at stable.

Mor grublede over det beskedne beløb der var, og lavede forskellige beregninger på bagsiden af kuverter eller andet forhåndenværende papir.

Hun blev ofte meget stille efter en sådan "status", hvilket er let at forstå i dag. Dengang skulle de små mønter nu engang bruges til at skaffe mad på bordet til os alle – tre eller fem som vi var, afhængig af årstallet.

Vi sultede dog aldrig. Der kunne være smalhans, og kræsne som vi var, husker jeg ikke alle måltider med lige stor begejstring.

Vi fik ofte stegte sild, som jeg i øvrigt godt kunne lide. Sild var nok noget af det billigste man kunne købe i de år. Man fik for få øre en ganske stor portion, som selvfølgelig blev pakket ind i en gammel avis. Et besøg hos fiskehandleren i Herluf Trollesgade var en oplevelse, for hvis der var mange mennesker i butikken, hvad der ofte var, kunne Per og jeg benytte ventetiden til at se på ålene, som svømmede rundt i et stort bassin med rindende vand.

Det var også sjovt at se når fiskehandleren flåede de købte fisk. Specielt rødspætterne var sjove, fordi de ikke var helt døde, når det skete.

Af pålæg var leverpostej nok det populæreste i familien. Vi købte den hos slagteren i Tordenskjoldsgade og sædvanligvis for 20 øre. For den sum fik man en cirka 1 centimeter tyk skive, som slagteren skar af en hel leverpostej, som stod parat til det samme. Det var den normale måde at købe og sælge leverpostej på, dengang. Ved meget sjældne lejligheder købte vi for 50 øre leverpostej. Det var naturligvis et betragteligt tykkere stykke og vi kunne føle os rige blot ved at se det.

For Per og mig var det væsentligt, når vi købte leverpostej, at den "sky", som hyppigt lå ovenpå leverpostejten fulgte med. Vi elskede sky, og skændtes om hvem, som fik mest.

Det mente jeg altid at Per gjorde. Vi var sygeligt optagne af at vi hver fik lige meget – nøjagtigt lige meget. Vi kunne skændes længe om noget sådant.

Trods de sparsomme penge til mad gik vi aldrig sultne i seng, men vi var ikke altid helt glade for aftensmaden. Det kunne godt være hyldebærsuppe med tvebakker, som vi godt kunne lide, men som mor fik en ide om ville være bedre (eller mættede mere), hvis hun kom æblebåde i, og det kunne hverken Per eller jeg lide.

Andre dage kunne det være vandgrød, som vi bestemt ikke var begejstrede for, eller havregrød, som vi fik en del af og som vi spiste med et tykt lag sukker på, hvis vi kunne komme til det før mor stoppede os. Sukker var jo rationeret under krigen. Også øllebrød fik vi med hyppige mellemrum, med mælk i. Også dette var fin mad for Per og mig.

JULEPAKKE MED MAD OG GODTER

Der var dog perioder hvor det virkelig kneb. Jeg husker således et år, hvor det var galt op imod jul. Heldigvis fik vi en dag pludselig besøg af nogle personer fra Sct. Georges-gildet – eller KFUM, eller tilsvarende organisation, som gav os en stor julepakke med en masse husholdningsvarer og vistnok også den flæskesteg, som reddede julemaden. At der samtidig var julegodter til Per og mig gjorde nok at jeg overhovedet kan huske begivenheden.

Dette skete dog flere gange i min barndom. Om det var noget, mor søgte om, eller godgørende menneskers mellemkomst ved jeg ikke, men vores geskæftige nabo (fru Hansen) kunne godt have en finger med i et sådant spil.

Men der skulle jo penge til meget andet end mad.

GENBRUGSTØJ – OMSYET

Tøj var et helt specielt problem. Det var det muligvis for mange, for det var ikke let overhovedet at få tøj – det var rationeret og der skulle købekort til.

For os var det næppe købekortene, som var det største problem, men pengene. Det var typisk i måneder hvor der pludselig var børnepenge fra far.

Vi havde ikke meget tøj overhovedet – heller ikke mor, som ofte gik i sin kittel.

Per og jeg havde normalt to "sæt" tøj, et til at have på, mens det andet var i vask.

Anna Elisa Topholm med moderen Maren Andersen i 1932, privatfoto

Meget af vores tøj var genbrug som blev omsyet. Noget syede mor selv om, mens andet blev lavet hos en af de syersker, som der var mange af dengang. På mange af husene kunne man se skilte med teksten: Systue, omsyning. Knapper slås, hulsøm. Plisse.

Ordene hulsøm og plisse gav anledning til en del tankevirksomhed hos mig, men efter adskillige spørgsmål fik jeg dog mysteriet opklaret.

Per og jeg var ikke ligefrem glade for omsyet tøj. Det lignede jo ikke de andres, og var ofte af noget særpræget stof (jeg havde i nogle år en rædselsfuld frakke i "damestof") – men vi kunne jo da holde varmen i det.

Mor strikkede også til os. Jeg husker, at hun næsten altid strikkede på et halstørklæde eller et par vanter – vi smed jo typisk en vante væk hvert år.

Hun strikkede altid af garn med farverne gul eller grøn, og gerne i striber, så begge farver blev brugt.

Hvor vi fik garnet fra ved jeg ikke – også det var jo rationeret, men det var almindeligt dengang at man trevlede ældre ting op. Jeg har viklet adskillige meter uldgarn op i store "bolde" for mor.

FODTØJ

Sko var et helt specielt kapitel.

Om vinteren gik Per og jeg normalt i træsko, som blev købt hos Dollerup i Tordenskjoldsgade. En herlig forretning at besøge, for den duftede dejligt af læder.

Det tog lang tid at blive betjent, for folk skulle prøve alle størrelser og diskutere beslag.

Per og jeg prøvede hurtigt træsko. Vi kendte jo nummeret og typen, og så købte vi beslag, som kunne være gummi – gamle cykeldæk – eller jern. Det

sidste var mor ikke så glad for, for det var hårdt ved gulvene og ridsede trapperne, og vores "fortræppe" var et ømt punkt, som husejeren var meget øm om. Vi måtte helst ikke benytte den.

Beslagene slog vi selv på træskoene, når vi kom hjem.

Vi fik normalt også en krampe til at sætte omkring træskoens tå – så kunne man sparke til alt muligt, hvad vi gjorde.

Træskoene kunne være kolde om vinteren, så en ekstra sok var nødvendigt.

Et enkelt år kan jeg dog huske, at vi havde råd til Træskostøvler. Det var nogle tunge sager, men herligt i sne og frost.

Om sommeren gik vi i "gummisko" – lette lærredssko, eller tennisko – som kunne fås i farverne hvid, brun eller blå.

Hvid tog vi afstand fra, for de blev meget let snavsede og skulle så "kridtes" med noget hvid "tandcreme". Vi foretrak de brune eller de blå, og vi fik altid samme farve – så undgik mor en masse vrøvl og beklagelser fra os.

Det var et herligt forårstegn, når vi fik gummiskoene på og kunne glemme de tunge træsko. Vi følte, at vi kunne flyve og det var en nydelse at sætte i løb og mærke lethed og bevægelsesfriheden. Skoene skulle holde hele sommerhalvåret, og de var ikke meget værd, når næste vintersæson nærmede sig.

Gummiskoene købte vi hos "Rio Sko", der var en stor skoforretning i Tordenskjoldsgade. Her fik vi også et år "Klip-klapper", som var sandaloverlæder monteret på en træskobund. De var nye og meget smarte.

Men umulige. Løbe i dem kunne man ikke, og når det spinkle overlæder var blevet slidt, sad skoen ikke stramt om foden, så man hyppigt trådte "skævt" og beskadigede sin ankel.

Klip-klapperne blev ingen succes og de lavede en forfærdelig støj, når man kom spadserende.

Det hændte også at mor fandt råd til gummistøvler som var ren luksus.

Da vi blev større, fik Per og jeg hver et par sko med rågummisål, som nu blev moderne – det må således have været efter krigens ophør. Det var ruskindssko med en tyk, hvid rågummisål.

Flotte var de – i begyndelsen i hvert fald – men med tiden faldt den påklæbede sål af.

Det førte til en særpræget gangart for Per og mig, for når vi løftede en fod, flagrede sålen, så den skulle slynges plan, før foden nåede jorden igen.

Det var naturligvis ikke til at holde ud i længden, så Per og jeg tog sagerne i egen hånd og reparerede skoene på hver vores måde.

Jeg husker, at jeg splittede en elledning ad og brugte kordelerne til at sy mine såler fast. Det var klodset og ikke specielt elegant, men det holdt sålerne på plads så jeg kunne bevæge mig normalt igen.

Per gjorde noget tilsvarende – jeg mener at han syede sine med ståltråd.

Begge løsninger havde dog naturligvis den begrænsede holdbarhed, at "tråden" med tiden blev slidt over, og så måtte vi finde på noget nyt, indtil der blev råd til nye sko.

PENGE TIL BRÆNDSEL

Opvarmning kostede også, og vi fyrede jo hele lejligheden op via den kakkelovn, som stod i et hjørne af stuen, op mod væggen til soveværelset, hvortil et spjæld kunne åbnes, så i hvert fald en lille smule af varmen kunne sive ind. Det var koldt at gå i seng om vinteren – soveværelset kunne virkelig være iskoldt.

Jeg husker at det ofte kneb med penge til brændsel. Når mor havde grublet længe nok over denne situation, skrev hun typisk et brev, som Per og jeg gik til brændselshandleren med. Han boede i Tordenskoldsgade 50.

... OG USTABILE BØRNEPENGE

I brevet forklarede mor sin fortvivlede situation og bad om at måtte få leveret en smule koks på kredit, hun ville så betale så snart hun kom til penge, hvilket typisk var når hun fik børnepenge fra far.

Hvis han vel at mærke ikke snød hende med betalingen, hvilket faktisk skete ganske hyppigt.

Søren og Anna Elisa Topholm med sønnen Per, privatfoto

Brændselshandleren var en særdeles forstående mand, og der skete normalt det, at han samme dags eftermiddag leverede to sække koks, så vi klarede den lidt igen.

Jeg husker, at Per og jeg – som i øvrigt mange andre i Aarhus under krigen – gik på havnen for at samle spildt kul op under kranerne på kulkajen.

Vi fik ikke noget stort udbytte, måske kom vi på forkerte tidspunkter, for selvfølgelig skulle man være der så snart losningen af et kulkøb var afsluttet. Men det var jo da forsøget værd og kunne måske spare på brændselspengene.

Jeg tror i øvrigt, at det var strengt forbudt at færdes under kulkranerne.

Jeg husker dage, hvor vi ikke kunne tænde op i kakkelovnen og måtte gå i seng med tøjet på, for at holde varmen. Det var utroligt kedeligt. Vintrene var meget strenge, de år.

Mor tiltuskede sig (måske via genboen, vognmand Gunnar Petersen) med mellemrum alternative fyringsmaterialer som for eksempel briketter eller tørv.

TØRVETRILLERI

Jeg husker, når vi fik en ladning tørv. Det var sædvanligvis en hel lastbilladning, som blev læsset af på gaden, og som vi så selv skulle slæbe om i gården og ned i kælderen i vores brændselsrum.

Det var tungt arbejde. Sommetider hjalp en voksen til og muligvis med en trillebør, mens vi børn slæbte i spande så meget, som vi nu kunne bære. Jeg tror, det var Kaj, som oftest hjalp til – eller måske Gunnar Petersen fra benzintanken.

Det var hårdt arbejde at slæbe sådan en ladning tørv ned i kælderen, det varede en hel dag, og den fyldte oftest hele kælderrummet, så vi måtte sætte et bræt eller hvad vi havde foran døren, så tørvene ikke væltede ud, når man åbnede tremmedøren til kælderen.,

Det var ikke kun i stuen der skulle bruges brændsel.

Når mor vaskede storvask, foregik det – når det nu var hendes tur – i husets vaskekælder, som havde en stor muret gruekedel hvori noget af tøjet blev kogt.

Det var Pers og mit job at fyre og holde ilden i gang, mens dette skete.

Vi ofrede ikke koks på dette, men mor skaffede sig alternative materialer. Jeg husker, at hun nogle gange fik noget affald fra en systue, vistnok via vores nabo i st. th.. Det var særdeles spændende. Det bestod af trådbunker og vindsler og trisser fra tråd, samt forskellige tøjstumper.

De forskellige typer vindsler og trisser var lige noget for mig. Her kunne man finde spændende ting – ofte i herlige farver – som kunne sætte i hvert fald *min* kreative hjerne i sving.

Når jeg lavede mine sikkert fjollede projekter, var reglen normalt, at det var det forhåndenværende materiale, som inspirerede mig – ikke omvendt, at jeg havde en ide og herefter fandt frem til materiale. Genbrug var måden, og spændende var det.

Brændværdien var imidlertid ringe, så der skulle ustandselig hældes nyt brænde på ilden.

At lege med ild kunne vi selvfølgelig godt lide – det kan vist alle børn – men det kunne altså alligevel godt blive for kedeligt i længden. En sommerdag i vaskekælderen var ikke morsomt.

AT KØBE PÅ REGNING

En måde at få den usikre økonomi til at hænge sammen på var, at kunne købe på regning, som det hed. Det kunne vi i mejeriet, som lå på Mylius Erichsensvej. Indehaveren var en særdeles trivelig kone, Maren Øst, og hun gav kredit til næsten alle kunderne. Hun noterede på bagerposerne, som lå på disken, hvad den enkelte kunde købte og skrev det senere over på en regning, som hun havde i en kartotekskasse.

Mejeriet handlede ikke udelukkende med mælk og smør og æg, men også med brød, som Øst faktisk fik leveret fra bager Leth på hjørnet af Tordenskjoldsgade og Skowangsvej – også kager kom herfra.

Vi børn kunne fint hente et franskbrød, hvis der ikke var mere i spisekammeret og især om morgenen, før vi skulle i skole, var det herligt at gå over til Øst – det tog ikke mere end et par minutter – og hente et friskt franskbrød. Var vi heldige var det varmt, når vi hentede det.

Og en skive varmt, friskt franskbrød med tykt smør (man kunne under krigen ikke få margarine, og smør var rationeret) og så kunne vi finde på at komme sukker på også.

En herlig morgenmad – og vi onde brødre tvang ofte Ina eller Rudy til at hente franskbrødet, når vejret ikke var for dårligt.

Det skal siges, at vi kunne holde øje med vore søstre hele vejen op til Øst og hjem igen fra vor stuevinduer, og trafik var der ikke – benzinrationeringen gjorde, at kun tyskernes militære køretøjer sås på vejene. Alle andre brugte hestevogne.

I en periode købte vi dog ikke mælken fra mejeriet.

I Peter Skramsgade lå Jydsk Mælkekompagnis Udsalg, som fik leveret mælken i store mælkejunger og smør i dritler (små trætønder).

Her kunne man købe mælken lidt billigere – tror jeg nok – i hvert fald hentede vi ofte vores mælk her – det var jo en daglig foreteelse. Man medbragte selv sin mælkespand og den ønskede mængde mælk blev så hældt op i spanden ved hjælp af en meget lang øse, som kunne nå bunden i mælkejungerne.

Om sommeren kunne man købe tykmælk her – noget mange spiste på den tid.

Mælkeudsalget var blot et forretningslokale med stengulv og en disk. Det var let at holde rent, og der var ingen problemer med emballage eller andet uvedkommende. Derfor var mælken sikkert en smule billigere.

Også hos købmanden købte vi på regning, men kun når mor sendte os af sted med en lang dosmerseddel.

Søren Topholm med sønnerne Per og Ib på Clemensbro i Aarhus. Privatfoto

SLIK FRA KØBMANDEN

At købe på kredit indebar, at når vi endelig med mellemrum betalte vores regning, fik vi normalt hos både Øst og købmanden (Buch, på hjørnet af Steen Billesgade og Peter Skramsgade) en pose med bolsjer eller karameller eller lakrids.

Det var stort set et af de sjældne tidspunkter hvor vi fik slik, som jo i det hele taget var en mangelvare under krigen.

INGEN DIREKTE ROS, MEN KÆRLIGHED ALLIGEVEL

Mor var bestemt en kærlig mor, som tog sig meget af os, men da hun efter krigen fik fast arbejde på Langelandsgades Kaserne, måtte vi jo skøtte os selv om dagen og kun om aftenen og om morgenerne, kunne hun tage sig af os.

Det kærlige bestod ikke i kys og kram. Der var ikke megen synlig kærlighed i familien tværtimod var der rigeligt med skældud og ind imellem med nakkedrag eller sågar et slag med stokken – det var fars spadserestok, som han havde efterladt. – Og det var en ret kraftig kæp, som godt kunne mærkes.

Vi var dog hurtige unger, så som regel nåede vi at undgå mors slag.

Mors kærlighed oplevede vi nok snarest når hun, selvom hun ikke havde mulighederne på grund af økonomien, alligevel forsøgte at leve op til vore krav, som måske udsprang af hvad "alle de andre" måtte og kunne.

Hun roste os sjældent direkte, men når vi havde udmærket os – og det skete jo da i for eksempel skolen – så fortalte hun stolt om det til sine bekendte. Det var på den måde vi indirekte fik rosen fra mor.

MOR VAR OGSÅ STOLT AF MINE TEGNINGER.

Jeg husker en gang, hvor jeg som børnepasser hos Aage og Jenny havde brugt flere timer på at tegne et billede af "Stampe", den lille kanin fra Walt Disney-

filmen "Bambi", og lagde den på spisebordet sent om aftenen da jeg kom hjem, så mor kunne se den.

Da jeg stod op næste morgen, var tegningen forsvundet. Det viste sig, at mor havde syntes at den var så flot, at hun tog den med på sin arbejdsplads for at vise den frem for kollegerne, og en af dem havde været så betaget af den, at mor havde foræret den til hende.

Jeg var naturligvis rasende, men inderst inde måske alligevel også lidt stolt.

Mor kunne godt lide at bage. Hun følte også, at der hvert år skulle henkoges, så der blev lavet syltetøj og marmelade. Specielt hendes æblemarmelade var vi meget glade for.

JULEBAGNING... MED SVIND

Hvert år op til Jul bagte hun småkager. Hun bagte vaniljekranse, finskbrød, jødekager og klejner som blev kogt i fedt og blev fisket op på brunt papir til afdrypning...

Vi børn kunne godt lide bagningen, som vi alle tog del i på forskellig vis. Per og jeg betjente kødhakkemaskinen, når dejen skulle køres igennem til de lange bånd med mønstrede sider, som vi brugte til vaniljekransene.

Og så fik vi selvfølgelig alle sammen en lille klump dej, så vi kunne bage underlige dyr og mennesker. Det var fryd, og bagepladerne blev tømt med ærefrygt, for de herlige figurer, der altid svulmede op til ukendelige størrelser i ovnen, måtte jo endelig ikke gå i stykker.

Typisk blev de dog spist så snart de var blevet kolde.

Alle småkagerne blev herefter lagt i to store røde kagedåser, som stod på en af de "høje" hylder i spisekammeret. De skulle jo gemmes til jul.

Men Per og jeg havde svært ved at glemme herlighederne, og når vi var alene hjemme, kunne vi godt finde på at tage kagedåserne ned og bare tage lige en enkelt – eller to – småkager og af forskellige slags. Det kunne mor da ikke se.

Men det kunne hun jo altså alligevel, da vi igennem en periode hyppigt havde taget bare lige en, for det svandt synligt i kagedåserne og mor var rasende på os, og meget ked af det, og det blev vi selvfølgelig også, da vi indså hvad resultatet blev af vores besøg i kagedåserne. Jeg tror nok vi fik bank og blev sendt i seng.

Mor bagte andet end småkager. Hun bagte også boller – til smør, og nogle søde boller med glasur på og med rosiner og sukat, og så lavede hun altid til jul sit speciale, sirupslagkager.

Det var nogle mørkebrune kager lagt sammen med smørcreme og pyntet med et tykt lag glasur øverst. De blev åbenbart bedre af at blive gemt lidt. De holdt i flere dage, selvom i hvert fald Per og jeg spiste grådigt af dem.

Ud over kagebagningen deltog vi dog aldrig i madlavningen – mor havde næppe tid til at tage sig af os, når hun skulle lave mad.

På den tid var det ganske almindeligt, at kvinder og piger beskæftigede sig med husholdning, mens mænd og drenge tog sig af det udvendige. I skolerne lærte pigerne "håndgerning" med sigte på dette, mens drengene lærte "træsløjd" med klart sigte på håndværksfag. Kønsopdeling var noget helt naturligt.

Jo, ganske enkelte gange kan jeg huske, at hun gav os lov til at lave melbollerne til hønsekødsuppen, eller til at køre farsen igennem kødhakkeren og ud i tarmene, når vi lavede medisterpølse, hvad vi dog meget sjældent gjorde.

Søren og Anna Elisa Topholm med drengene Per og Ib fotograferet på Frederiks Allé i 1939, privatfoto

EN HALV GRIS – SORT

Men under krigen, hvor det var vanskeligt at få kød, fik mor nogle gange en halv gris (ulovligt, og direkte fra landmanden). Den blev skåret i passende stykker og saltet godt og lagt i et stort trækar, vi havde til formålet. Kødet så ikke ligefrem lækkert ud, når det skulle bruges, og det skulle typisk vandes ud i flere hold

vand før det overhovedet kunne spises, for det var jo så salt, at man ikke kunne slukke tørsten bagefter.

Men der var da flæsk til både hønsekødsuppen eller grønkålssuppen, eller hvad det nu var for suppe vi skulle have. Vi fik mange forskellige. Hvidkålssuppe blev i øvrigt kaldt "kludesuppe", husker jeg.

Også til stegt flæsk eller paneret flæsk blev det salte kød brugt.

Mor havde ikke mange venner udenfor familien, hvilket var forståeligt, for hun havde simpelthen hverken tid eller kræfter til at passe dem.

Hun var dog på meget god fod med naboens datter, som jeg mener hed Gerda, og som var nogle år yngre end mor. Ligeledes havde hun gode venner i dem, der ejede benzintanken, som tyskerne havde okkuperet.

De boede overfor os på Skovvangsvej i nummer 211 – "Skovlyst" hed huset, som var en gammel gård.

De boede på 1. sal og hed Gunner og Rigmor Petersen, og det var naturligt at der var kontakt til dem, for de havde en dreng på alder med Per og mig, Kurt – en rigtig skurk af en dreng skulle det vise sig – og en lille pige, Inger Marie, som var på alder med Ina. Og så havde de en lille Pekingeserhund, som hed "Tuggi".

Da vi børn legede sammen, og jeg husker at både Per og jeg har sovet hos Kurt nogle gange, var det logisk, at forældrene også kendte hinanden.

Gunnar var vognmand. Han havde ud over benzintanken en lastbil med to lad. Et fast lad og et tippelad og de tjente helt godt, så de var "rige" i forhold til os. Det betød, at de havde et isskab i deres køkken og ofte fik krystalis leveret på gaden, hvor det simpelthen blev leveret i rendestenen.

FAMILIEBESØG TIL AFTENKAFFE ... OG SNAK

Men mor var også populær blandt sine søskende, som ofte kom på uanmeldte visitter – typisk om aftenen,

Der var jo ingen fjernsyn dengang, så det var almindeligt, at man gik på visit hos hinanden. Hos os fik de normalt kaffe, og sommetider flottede mor sig med at servere smørrebrød også, hvilket desværre kunne betyde et stor indhug i vores beholdning af pålæg, så det hævnedes sig de efterfølgende dage. Men besøgene betød meget for mor og kom faktisk også til at betyde en hel del for Per og mig – og for denne fortælling – for det var ved disse sammenkomster, at man hyppigt talte om familien og hvad der skete i det hele taget.

Selvom Per og jeg skulle i seng af hensyn til vores skolegang fandt vi hurtigt ud af, at vi kunne sidde så musestille på gulvet bag en lænestol, at de voksne glemte vores tilstedeværelse og på den måde hørte vi hvad der skete – sikkert også en hel del, som ikke var bestemt for os, men vi sugede jo til os, og jeg tror selv, at en stor del af min viden om familien stammer fra disse aflytninger af samtaler mellem familiens voksne eller med Rigmor og Gunner.

Hvad vi hørte på denne måde, blev suppleret med flittig avislæsning, så jeg tror faktisk at Per og jeg var ganske velorienterede og ligeledes på denne måde fulgte godt med i krigens udvikling, rationeringsproblemerne og hvad der ellers optog befolkningen i de år.

REFLEKSION OVER DAGENS TILDRAGELSER

Ud over disse venner havde mor også brug for, for sig selv, at reflektere over dagens tildragelser.

Mor var en ydmyg person, som tålte meget og bed meget i sig, fordi hun forstod, at hun ikke burde lægge sig ud med folk, som hun senere kunne være afhængig af.

Det betød dog bestemt ikke, at hun syntes at alt gik retfærdigt for sig.

Hun talte meget med sig selv. Navnlig om aftenen, når vi var lagt i seng, kunne jeg huske at jeg lå i min seng og fulgte med i mors samtaler med sig selv:

”Men så sagde hun...!, men det var jo ikke rigtigt tænkte jeg. Hun er altid så klog og bilder sig noget ind” kunne jeg høre mor sige, og også her var en meget kontant og ærlig nyhedskanal, som gav brugbar information, selvom jeg selvfølgelig aldrig fortalte mor, hvad jeg kunne høre.

For mig var mor en lysstråle.

Det hænger sammen med at jeg kunne høre hende tale med sig selv.

LYSSTRÅLEN

Når jeg var gået i seng, og lå og puttede mig for at få varmen i det kolde soveværelse, lod mor ofte døren til stuen og til soveværelset stå på klem, så der kunne sive lidt varme ind i soveværelset, og så hun kunne høre os og omvendt.

Det betød samtidig, at der under loftet i det mørke soveværelse blev tegnet en lysende figur af de lysstråler, der trængte ind. Det gav sjove mønstre, og jeg husker, at jeg jo altid på lysstrålen kunne se at mor var der og måske høre hvor hun var.

Mor var for enden af lysstrålen. – Det var en tryk fornemmelse at sove ind med.

(Jeg husker, at jeg benyttede dette tema i min tale til mor ved hendes 80års fødselsdag på Frederikshøj Kro i Aarhus i 1994.)

LUFTALARM

Mors tryghed fornemmede vi også i krigsperioden, når der var luftalarmer.

Det var altid ubehageligt at blive vækket midt om natten af sirenernes barske brøl. Men så måtte man op, og det betød normalt at der var fjendtlige flyvere på vej.

Det var der ofte, for de allierede styrker brugte Danmark og luftrummet over os som genvej til Tyskland, som de bombede om natten.

Vi måtte klæde os på og så gå ned i kælderen, som var indrettet som beskyttelsesrum.

Det var et trist kælderlokale – husejerens eget, og ikke specielt hyggeligt indrettet. Det var uopvarmet, selvfølgelig. Der stod nogle umagelige stole og i det ene hjørne kunne man se, at murværket var gennembrudt, og muret til igen.

Det var en ekstra flugtvej, hvis huset skulle blive ramt. Ved murgennembrydningen stod en jernstang hvormed man kunne bryde igennem den nye mur, som var ganske tynd og på den måde gå direkte ind i kælderen på nabohuset. Den kom dog heldigvis aldrig i brug.

Husejeren virkede som "husvagt", hvilket betød, at han havde en stålhjelm og en gasmaske og en lommelygte, og så kunne han med mellemrum gå hen til kælder døren og gennem vinduerne her se om der skete noget på himmelen. (Jeg fulgte sommetider med for at se det).

Det gjorde der med mellemrum. Tyskernes lyskastere tegnede kraftige lysstriber, og det skete, at de fik ram på en flyvemaskine. Om de også ramte den med deres luftskyts er en anden historie. Faktisk tror jeg ikke, der blev skudt mange fly ned over Danmark under besættelsen.

Under en luftalarm kunne man risikere at sidde i den isnende kælder i nogle timer, og det blev vist alle hurtigt trætte af.

Mor besluttede, da vi havde vænnet os til situationerne, at vi ikke behøvede at gå ned i kælderen.

Vi gik ud i vores entre "gangen", som vi kaldte den, som lå cirka midt i huset og derfor en smule beskyttet.

Her lagde vi vore tæpper på gulvet med dyner og puderne fra sengene, og så forsøgte vi at sove videre, selv om det selvfølgelig ikke var let.

Mange døre førte til entreen. Yderdøren, som stødte op til hovedtrappen, køkkendøren, soveværelsesdøren og døren til stuen.

Ved alle dørene var der sprækker langs gulvet, som gav anledning til træk, så vi prøvede at dække disse sprækker så godt vi kunne.

Gulvarealet i entreen var ikke stort – formentlig cirka to m², men alligevel lykkedes det os alle fem at finde en soveplads her. Og det betød jo, at vi slap for at klæde os på, og at vi kunne sove i varme senge, i stedet for at sidde i den kolde kælder.

Vi var sommetider ret bange, når der var mange overflyvninger – vi kunne jo høre flyvemaskinernes brummen, og antiluftskytset kunne vi også høre, men mor var der, og det beroligede os alle.

Sommetider varede en luftalarm så længe, at mor bad os blive liggende og sove igennem, inden vi alligevel skulle op. Men man sov selvfølgelig bedre i sin egen seng.

Luftalarmer kunne ske et par gange samme nat, flyene skulle jo både ud og hjem, så vi var ret irriterede over det, men det var jo nu engang vilkårene på den tid.

Anna Elisa med datteren Ina i 1945. Privatfoto

FRUGTKNOPPER OG GAZEBIND

Under krigen fik vi børn en mærkelig sygdom – det var nok mest Per og mig, som blev ramt af den.

Den havde muligvis noget med den specielle ernæring at gøre. Vi levede sikkert ikke så sundt, som det var ønskeligt.

Sygdommen, som vi kaldte "frugtknopper", selvom den ikke havde noget med frugt at gøre, viste sig som store røde knopper over hele kroppen. Knopperne, som vi kløede i, dannede store væskefyldte blærer, som kunne sidde de mest ubejlejlige steder.

På fødderne for eksempel, så vi ikke kunne gå, eller få sko på.

Behandlingen var at man simpelthen klippede blæerne væk med en lille saks, så væsken flød. Herefter blev såret badet med en speciel væske og der blev lagt et stykke stof på, hvorefter det hele blev holdt på plads af gazebind.

Per og jeg gik i en længere periode til behandling på Kommunehospitalet, hvilket betød, at vi hver dag skulle møde på et bestemt tidspunkt, hvor en sygeplejerske så tog sig af vore sår.

Da vi først havde vænnet os til behandlingen og forstået den – og så, at den faktisk virkede, tog vi det ganske afslappet, men mor og Per og jeg tilbragte nogle timer på hospitalet – og Ina og Rudy har sikkert været med og haft besvær med at skulle vente. Men de var jo ganske små, så de har måttet finde sig i det.

Senere indså vi, at vi selv kunne håndtere situationen og ikke behøvede sygeplejerskernes hjælp, så vi klarede det hele hjemme.

Vi var fyldt med de nævnte knopper og vabler, så vi var bundet godt ind i gazebind, både på arme og ben, og nu og da også i hovedet.

Da det jo var under krigen, lignede vi nogle af de krigsinvalidere, som vi ofte så på gaderne, og som manglede både arme og ben.

Folk havde ondt af os og troede, at vi var krigsramte, og det var jo en frydefuld situation sådan at blive ynket af vildtfremmede mennesker.

Gazebindene kunne vi dog ikke lægge på, så de blev siddende, så i løbet af dagen hang de om vore arme og ben, som laser.

Gazebindene skulle vaskes daglig og herefter, når de endelig var tørre – de hang over hele stuen – skulle de vikles op i store ruller, så de kunne lægges på igen.

Jeg erindrer, at jeg et år blev indlagt på Marselisborg hospital – det tog en uge, og da det var midt i skolernes sommerferie, kunne jeg vistnok have reddet mig en erstatningsuge, da skolen begyndte igen.

Det vidste jeg imidlertid ikke, så jeg svarede sikkert forkert, da jeg blev spurgt om oplevelsen.

CIGARETTER PÅ RATIONERINGSKORT

Selvom cigaretter var rationeret – som al tobak – var det naturligvis i denne periode, at mor begyndte at ryge.

Hvorfor hun begyndte, ved jeg ikke, for det kostede jo da også en del penge, men hun begyndte altså – og jeg indser, at det måske kunne have haft en ”dulmende” virkning på hendes nervesystem. Men det kan jo også have været fordi det nu pludselig var moderne og ”smart”. – Eller simpelthen fordi hun fik et ”tobakskort” og dermed en eftertragtet tobaksration.

Hun holdt dog op ret hurtigt igen.

IKKE PENGE TIL TANDLÆGE

Mor havde i øvrigt meget dårlige tænder, og at gå til tandlæge faldt hende absolut ikke ind. Hun havde heller ikke råd.

Det var sikkert helt usædvanligt for hende og hun klarede sine tandpiner med piller.

Men hvis hun mistede en tand – hvad hun gjorde – efterlod den jo et hul i tandrækken, og mor var jo en yngre kvinde, som gerne ville se godt ud, så det skæmmende hul i tandrækken blev skjult med noget, som kaldtes ”tandkit”.

Jeg husker at have hentet det – hos købmanden eller apoteket.

Det var noget hvid ”modellervoks” af en slags, som kunne formes, når det blev varmet lidt op. Det blev så placeret på det skæmmende sted og gjort fast omkring de nærmeste sunde tænder. Så observerede man ikke den manglende tand, hvis man ikke kom for tæt på.

Vilkårene under krigen var særprægede og nok specielt vanskelige for os, men vi stod den jo da igennem og kunne lige som det øvrige Danmark begynde på en frisk, da krigen endelig sluttede.

Ved krigens slutning forlod de tyske soldater naturligvis Danmark, og danske soldater kunne igen befolke kaserne.

FAST ARBEJDE – RENGØRINGSASSISTENT PÅ LANGELANDSGADES KASERNE

Langelandsgades Kaserne blev igen brugt, og takket være mors fætter Søegaard, som var fenrik, fik mor et job som rengøringsassistent på denne kaserne.

Det var et fuldtidsjob. Hun arbejdede hver dag fra 7 – 16. Cyklede på arbejde og kom hjem lige tids nok til at hun kunne sende Per og mig til de handlende efter det nødvendige.

Arbejdet betød jo nu en hel anden økonomisk situation. Vi blev ikke ligefrem rige i den lille familie, men fik lidt efter lidt en tryggere tilværelse, for der var knapt så store økonomiske problemer som tidligere, og mor vidste jo nu, hvad hun økonomisk kunne regne med – og hvornår.

Jeg tror, at det gav mor ro i sindet og en god fornemmelse af, at nu måtte det værste være overstået – og at hun klarede den. Det gav sikkert lidt selvtillid og selvsikkerhed.

Og så blev det anledningen til at mor meldte sig ind i en fagforening.

(Mor var i øvrigt trofast socialdemokrat hele livet og læste hver dag "Demokraten", så længe, som avisen udkom – herefter gik hun over til Aarhus Stiftstidende.)

NY KJOLE OG HAT

Mor nød i hver fald pengene, hun nu tjente, så meget, at hun købte sig en ny kjole.

Nyt tøj til hende selv var ikke noget ofte tilbagevendende.

Hun købte sig en flot knaldrød kjole, som jeg var meget imponeret af, fordi den havde nogle store flotte perlebroderier. Jeg kunne ikke forstå hvordan man kunne lave sådan nogle, for jeg troede selvfølgelig at de var lavet på maskine. Mor fortalte mig dog, at de blev lavet i hånden.

Mor købte sig ligeledes en rød hat – kvinder gik med hat dengang – med en stor blå fjer i. Hun var flot, når hun promenerede sin nye stads. Hun var genkendelig på lang afstand, hvilket faktisk en dag førte til, at jeg mente at jeg så hende nede ved skoven. Det undrede mig naturligvis, så jeg løb så hurtigt jeg kunne ned for at se hvor hun nu skulle hen uden at give besked.

Jeg indhentede hende på Dronning Margrethes Vej – og forstod, at det slet ikke var mor, men en anden kvinde af samme statur og iført et knaldrødt skrud.

Der var flere andre lettelser i den økonomiske spændetrøje.

Anna Elisa Topholm fotograferet i 1945. Privatfoto

KONFIRMATIONSOPSPARING

Mor sparede op til vore konfirmationer. Hver uge kom der en voksen mand på cykel for at hente opsparingsbeløbet, som vistnok var 50 øre per barn for Per og mig, og 25 øre for pigerne. At det var mindre for pigerne skyldes muligvis, at de var så små, så der var lang tid til de skulle konfirmeres.

Denne opsparing havde stået på igennem længere tid, men jeg mener at kunne huske, at mor ofte måtte sige til opkrævningsmanden, at hun ikke kunne undvære noget i denne uge.

Det førte til, at hun standsede opsparingen i nogen tid, for det var jo urimeligt, at manden skulle cykle forgæves uge efter uge. Så genoptog hun opsparingen, men Per var jo også 11 år og jeg 10.

KEHLET'S STELLA NOVA

Og så indså mor, at det måtte være rimeligt at lade familien fotografere nu og da. Dette skete hos "Kehlet", som havde en stor fotosalon på strøget i Aarhus og som førte sig frem med "Stella Nova". Jeg tror nok det var en abonnementsordning, så man blev indkaldt hvert eller hvert andet år.

Så skulle vi være fine i vort nyeste og bedste tøj og vandkæmmede, mens pigernes fletninger var sirlige som aldrig før.

Der blev lavet en hel del optagelser og vi fik et ark billeder – vistnok 12 på et enkelt ark fotopapir. Vedlagt var så et par rammer af papir, man kunne lægge om det enkelte foto og se hvor flot det kunne blive, når det blev rigtigt beskåret og helst forstørret.

Det var en meget stor forretning dengang, og der er sikkert lavet tusindvis af "Stella Nova'er" til danske familier i de år.

Vi fik aldrig lavet forstørrelser – så godt spillede det økonomiske klaver heller ikke, men det betyder alligevel, at jeg i dag har nogle ret gode billeder af den lille familie fra netop denne efterkrigsperiode.

Ud over at mor havde fast arbejde og styr på økonomien var der jo også sket det, at Per og jeg var blevet så store, at vi kunne betros visse opgaver – herunder også at tage ansvaret for de små, som vi kaldte pigerne.

AVISDRENGE

Og da Per og jeg blev 12 og 11 år fik vi os en avisplads og begyndte – ganske vist i det meget små – at kunne bidrage blot en lillebitte smule til husholdningen, ligesom vi selv løste vort problem med lommepenge.

Mor havde forstået, at et par halvstore drenge som os skulle have nogle "egne" penge og hun indførte derfor, at vi måtte få 25 øre hver, hver uge.

Desværre holdt den ordning ikke ret længe, for efter en uge eller to var mor i den situation, at hun ikke havde penge til os.

Det var jo en situation vi havde oplevet før, så vi glemte alle aftalen uden problemer.

Skulle vi i biografen, som vi var begyndt på, fik vi pengene af mor, hvis hun havde nogle.

Med drikkepengene fra avisruten var Per og jeg nu selvforsørgende med hensyn til lomme penge, hvilket var rart for os alle sammen.

En lille særlig oplevelse falder mig ind nu. Om den hører hjemme i årene lige efter krigen, eller den fandt sted under krigen – måske i den korte periode hvor far var hjemme, kan jeg ikke helt afgøre, men et år fik Per og jeg i julegave hver et armbåndsur.

Det var simpelthen en helt uventet og overraskende gave, som vi ikke i vores vildeste fantasi kunne have forestillet os. Og det førte jo til, at vi pludselig lærte klokken og lærte at holde styr på tiden.

Urene havde vi set under et af vore besøg i varehuset "Alpas", som lå i Rymsgade. Det var en sjov forretning, som i hver fald Per og jeg nød at gå rundt i, fordi der her var mange små afdelinger, som i et moderne stormagasin. Vi kunne komme ganske tæt på varerne og lege lidt med tingene, før en voksen forstyrrede os.

Jeg husker at vi så på urene – som nok var hvad man vil kalde "skoleure". De var ikke specielt dyre, og vi har garanteret plaget for at måtte få et.

Og det fik vi så.

Penge til bedre mad

Vi fik nu også bedre mad, og mor, der var god til at lave mad, nød at kunne variere det og købe hvad hun havde lyst til – sådan da.

Det var såkaldt gode jyske retter, der blev serveret for os. Jeg husker med glæde hakkebøffer med løg, karbonader (som i det øvrige land hedder krebinetter), forloren hare og familiens yndlingsret: Snurrelabskovs, og som desserter, som vi altid fik om søndagen var det æblekage med rasp, eller citronfromage eller appelsintriflis. Eller fløderand.

Økonomien var dog stadig ikke tilstrækkelig til familiens behov, så mor supplerede indtægten ved forskellige ekstraarbejder.

Arbejdet fik hun fra kasernen. Jeg husker, at hun blandt andet reparerede uldtæpper. Syede lapper på diverse huller og reparerede kanterne, så tæpperne kunne bruges igen.

Også soldateruniformer reparerede hun. De skulle lappes og have syet skulderstropper fast samt forsynes med manglende knapper.

Det betød, at der med mellemrum kom en stor militær bil og læssede bunker af tæpper eller uniformer af og tog det færdiggjorte med tilbage.

Mor klarede opgaverne ved symaskinen, som var en arv fra "Lillebedste" og mor var ferm til at få sagerne fra hånden.

Anna Elisa Topholm med Ina og Rudy i 1946. Privatfoto

ALTID I ARBEJDE – ALDRIG FRI

De ekstra penge hun tjente her styrkede jo også familien økonomi. Men det betød jo, at mor simpelthen altid arbejdede. Først det daglige rengøringsarbejde på kasernen og så hjem til ekstraarbejdet, ind imellem skulle hun så lave mad til os og holde huset i gang. Det er imponerende, at hun orkede, og jeg kan da også huske at hun kunne være grædefærdig af træthed nu og da, og ikke tålte at vi unger svigtede.

Det skal vist her nævnes, at der ikke var noget, som hed opvaskemaskiner, vaskemaskiner eller tørretumblere, dengang. End ikke et køleskab (isskab) havde vi, og i vandhanen i køkkenet var der kun koldt vand, så behøvede vi varmt vand måtte vi sætte en kedel over gasbluset.

Ofte tog hun aftenerne til hjælp for at nå ekstraarbejdet, så lyden af den snurrende symaskine var ofte hvad vi sov ind til.

Mor havde igennem årene haft en del problemer med sine tænder. Hverken tandkit eller "Albyler" kunne i det lange løb klare situationen, så nu besluttede mor, at hun ville have

Nye tænder – kunstige tænder

Det har sikkert været en vanskelig beslutning for hende. Ikke alene fordi det var en bekostelig affære, men det betød jo også, at hun skulle have trukket sine tænder ud og måske forsømme sit arbejde nogle dage.

Jeg tror dog egentlig, at det var en ret hurtig affære. Pludselig en dag havde hun fået tænderne trukket ud. Det gjorde ondt på hende og hun kunne af gode grunde kun spise noget speciel mad. Jeg tror vi fik havregrød i nogle dage, mens de tænder, der nu var lavet aftryk til, kunne blive produceret.

Og så en dag havde hun pludselig meget flotte tænder, som hun lige skulle vænne sig til, men ellers var meget glad for – og stolt af.

LOTTEKORPSET

Trods den megen tid hun brugte på arbejde, ekstraarbejde og arbejdet med at holde hele menagen i orden fandt hun pludselig ud af, at også hun måtte yde noget til landets forsvar. Forsvarsviljen var ret høj lige efter krigens slutning.

Mor meldte sig ind i Danske Kvinders Beredskab og blev "Lotte", som det hed.

Det var ret populært blandt kvinderne. De blev udannet i signaltjeneste og medvirkede ved luftmeldetjenester og lignende.

Og så gik de i uniform. Flot jakke med skulderstropper og store lommer, lægget nederdel og solide sko, og også en lille kasket hørte der til. Der var soldateruniformspræg over det, og der hørte en militær skuldertaske med små rum til. Smart så det ud.

Det var dog næppe for at se smart ud, at mor meldte sig. Jeg tror hun muligvis følte en slags forpligtelse efter situationen omkring hendes bror Aage og hans dødsdom, men måske så hun det også som en mulighed for at finde nye venner, for hun var utvivlsomt ensom, med alt det hun havde at lave, som ikke gav tid til hverken venner eller selskabelighed.

Jeg husker kun at have set hende i uniformen nogle få gange. Og i løbet af en kortere tid meldte hun sig også ud igen. Hvad jeg i dag sagtens kan forstå.

SAMMEN MED KOLLEGERNE – OGSÅ PRIVAT

Mor trivedes godt med sin nye arbejdsplads.

Hun indgik i et hold på måske seks-otte kvinder, som gjorde rent efter en plan, som kasernen udarbejdede. Det er mit indtryk, at damerne ligeledes havde et fint forhold til deres chefer, og i hvert fald havde de det fint med hinanden, så fint, at de med mellemrum mødtes hos hinanden til kaffe og kager.

Også hos os kom de således nogle gange, og selvom de arbejdede sammen hele dagen, havde de utroligt meget at tale om, når de mødtes.

Nogle af dem blev bedre venner med mor end andre. Jeg husker at en kvinde hed Metha, og at hun altid besværede sig over de problemer, hun havde med sine børn.

En anden, som mor så meget til hed Grethe Holst. Hun boede i Lundingsgade 10 på Frederiksbjerg, Jeg har været med på besøg hos hende, husker jeg.

Hun talte så uendeligt langsomt og tonløst, så hun var meget speciel at høre på, og hun syntes at alt var så trist.

Det var overfor disse damer, at mor vigtede sig over hendes dejlige unger, som var så dygtige. Det kunne vi børn jo ikke undgå at høre, og det er derfor at jeg ved, at mor faktisk var ganske stolt over os og i virkeligheden mere tilfreds med os og vores opførsel end hun gav udtryk for overfor os.

Jeg hørte naturligvis også en masse om kasernens forhold, om de forskellige bygninger og barakker og også om befalingsmænd og officerer. Der var tilsyneladende utallige emner at behandle.

LOUIS OG FRIDA

Mor fik dog også andre venner. Præcis hvornår, kan jeg ikke sige, men hun blev særdeles gode venner med Louis og Frida, som boede på Nordre Ringgade 108.

Louis var fabrikant. Han havde en rustfri stål-fabrik på Frederiksbjerg og var således selvstændig. Han og Frida havde en god økonomi, og Louis kørte i en stor ny Toyota, som han parkerede ovre på "pladsen" ved benzintanken.

Det var hans sædvane, at når han kom hjem om aftenen og havde parkeret bilen, gik han et smut ind til mor og snakkede lidt med hende.

Louis og Frida havde fjernsyn, og både mor og vi børn har ofte besøgt dem for simpelthen at se fjernsyn. Noget som Frida i det lange løb dog blev lidt træt af, for hun vartede os jo op med kaffe og boller og småkager. Og det nød vi.

Louis og Frida kørte ofte en tur ud i omegnen om søndagen – og de tog gerne mor med, så selvom vores egen familie ikke havde nogen bil, kom mor faktisk ret meget omkring og kendte efterhånden mange af restauranterne og traktørstederne omkring Aarhus.

Det hændte også at for eksempel Lis og jeg var med – så havde vi frokosten med og slog campingborde og stole op i grøftekanter.

Det var hyggelige ture, og for Louis betød det, at han fik udvidet sin familie.

Jeg husker, at have set Louis give mor et kærligt kram, og faktisk har jeg på fornemmelsen, at mor og Louis havde et meget nært forhold.

Men nu springer jeg i tiden, for i slutningen af 40'erne skulle Per og jeg konfirmeres.

DRENGENE SKAL KONFIRMERES

Det skete helt nøjagtigt søndag den 9. oktober 1949, jeg var således stadig kun 13 år, men blev konfirmeret samtidig med mine klassekammerater, som alle var 14.

Jeg kan endnu huske hvilket kompliceret arrangement det var. Og mor fik god brug for konfirmationsopsparingen. Vi skulle jo have fine sorte konfirmationshabitter, og jeg kan af mors fagforeningsbog se, at hun i 1949 har fået ekstraordinær understøttelse, hvad nok har været nødvendigt.

Hele familien var inviteret til fest, og mor lavede mad i flere dage. Det kneb med plads til så mange mennesker, men vi ryddede simpelthen hele soveværelset og stillede borde – som vi må have lånt eller lejet – op i hesteskoform, så kunne alle være der.

Per og jeg var som sædvanligt tidligt ude med aviserne, og bagefter tog vi naturligvis del i at skille sengene ad og bære dem ned i kælderen.

Det var en herlig fest og noget, som Per og jeg bestemt ikke var vant til. Vi var benovede over at være midtpunkt og over nu at skulle være "voksne" og så blev der holdt taler for os.

Jeg husker, at onkel Christian, moster Musses mand, holdt en tale. Han holdt nu altid taler, når der var en lejlighed til det.

Det var en anstrengende dag, og for mor var det en belastning. Heldigvis havde vi nogle til at hjælpe med servering og betjening ved bordet. Da gæsterne var gået, skulle det hele jo sættes på plads igen.

Per og jeg hentede senge og monterede dem og mor gik i gang med opvasken, som Per og jeg senere også tog del i.

Mor skulle jo på arbejde dagen efter til sædvanlig tid, mens Per og jeg havde fri fra skole, som sædvane var, så vi kunne bedre holde til at komme sent i seng.

Vi fik en del gaver ved konfirmationen blandt andet en del penge. Jeg husker at vi fik 325 kroner hver. Og de blev omgående omsat i en ny cykel til hver af os.

Det var en type cykel, som hed en "letvægter" – den var faktisk lidt lettere end en normal cykel, og så havde den flot kulørt stel – Pers var lyseblå, mens min var rød. De blev forsynet med pynteforgafler og dynamolygter, så vi var flot kørende.

Hvad cyklerne kostede husker jeg ikke, men de blev købt på afbetaling – vi havde kun til udbetalingen, så herefter måtte vi hver uge til cykelhandleren og betale 25 kroner i adskillige uger.

At vi nu havde cykler var fint for familien. Vi kunne komme rundt – og vi cyklede byen sønder og sammen og kendte den på kryds og tværs, fordi vi som spejdere ofte var på farten.

Nu skulle vi ikke længere låne mors og Jennys cykler, hvad i hvert fald mor var godt tilfreds med.

Efterhånden var både Per og jeg kommet i lære og tjente en smule mere end ved at passe benzintank eller gå med aviser, og det gav flere penge til mor.

Jeg husker at jeg i mit første – af fire – læreår fik en månedsløn på 156 kroner. Heraf fik mor de 100, mens 25 blev brugt på den evige afbetaling af tøj, som nu var jakker eller habitter. Vi var blevet pæne i tøjet nu – resten var mine egne lommepenge. Og denne ordning kørte helt fint.

Da vi var blevet udlærte – Per efter tre års læretid, mens jeg måtte udholde fire år – kom vi ind som soldater, så det lille hjem blev pludselig kendeligt

rummeligere, og Ina og Rudy fik bedre plads at boltre sig på. De var jo blevet nogle store teenagetøser nu.

GLAD FOR AT SYNGE – GLAD AF AT SYNGE

Mor sang meget – hun sang med på radioens ønskeprogram "Giro 413" og skrålede gerne af fuld hals.

Da det var de samme aktuelle melodier, der blev spillet igen og igen, lærte hun hurtigt teksterne udenad.

Men ellers samlede hun på de refræner, som hver uge blev bragt i ugebladet "Flittige Hænder" på sidste side, lige til at rive ud og gemme. Og dem samlede hun og gemte i skrivebordsskuffen gennem flere år.

Mor sang, når hun var glad – og når hun sang blev hun glad.

Hun sang faktisk ganske godt. Hun havde en klar stemme og sang rent. Og gerne højt!

Om sommeren, når vinduerne kunne stå åbne, sang hun i sit køkken så højt, at det kunne høres over en stor del af de omliggende huse. Da mors køkken lå inde i vinklen ved huset i Steen Billesgade var der en fremragende akustik, og alle andre, som havde åbne vinduer var tvangsindlagte på mors koncert. Hun havde her sin egen koncertsal.

Det kunne godt nu og da irritere nogle af de nærmestboende og så blev deres vindue smækket i med et fornærmet brag, men der var også dem, som faktisk godt kunne lide det.

Rudy kan fortælle følgende episoder, som jeg ikke har hørt før:

Blandt mors fans var således en ældre mand, som boede i Steen Billesgade 10 på 1. sal th. Han satte sig til rette ved vinduet og lyttede med et smil. Han kaldte hende "Guldfuglen"

Mor fortalte hende, at hun i sine yngre dage en dag havde været "i byen", muligvis i Aarhus Hallens restaurant "Tarantella", hvor der blev danset og sunget. Her skulle en mikrofonholder have holdt mikrofonen hen til mor, som så pludselig hørte sig selv i højtalerne. Hun var efterfølgende blevet spurgt om hun ikke havde lyst til at synge mere – professionelt. Men noget sådant var bestemt ikke mor. Hun var simpelthen for genert til at kunne stille sig frem for et publikum.

Men her kunne hun måske alligevel have tjent lidt – måske meget – ved at blive professionel sangerinde.

Jeg kender ikke historien, men vil umiddelbart gætte på at restauranten nok har været "Maritza" med "Den Blå Fugl". Hvor man netop uddelte sanghefter og gerne fik alle i restauranten til at synge med. Det var et kendt forlystelsessted i Frederiksgade i Aarhus.

Og hvad sang mor så:

Mor er den bedste i verden
Nu skinner solen igen på vor lille jord
I en sal på hospitalet – (og så græd Rudy over den sørgelige sang)
Den gamle gartners sang
Musens sang fra Mød mig på Cassiopeia
Lille du, lille du
Er du dus med himlens fugle
Kathinka, Kathinka
Violer til mor
Den blå anemone
Lilly Marlene
Mandalay
Jeg plukker fløjlsgæs ...
Jeg plukker anemoner i november
Solskin ombord
Wish me luck as you wave me goodbye
Det er rokken, der spinder I stuen

Og mange, mange andre, som jeg ikke kan huske netop nu.

Søren og Anna Elisa Topholm i festligt lag i 1938 før skilsmissen. Privatfoto

DRENGENE FLYTTER HJEMMEFRA

Efter endt soldatertid begyndte vi at flytte hjemmefra. Per giftede sig med sin skolekæreste Jane, og jeg tog på Den Grafiske Højskole i København, hvor jeg mødte Lis og forelskede mig til over begge ører.

Vi giftede os i 1962 og flyttede i egen lejlighed i Nordborggade 19 på Frederiksberg – på "Langenæs".

I 1967 flyttede vi til København – til Hørsholm – og kontakten til mor blev lidt mere sporadisk, selvom vi nød at komme på besøg i Aarhus.

Mor syntes heldigvis særdeles godt om Lis, og jeg kan huske, at hun lavede snurrelabkovs ved et af besøgene. Det har sikkert været på opfordring.

Lis kvitterede ved at renskrive mors opskrift på retten og give hende nogle fotokopier til uddeling, for det var en eftertragtet og særdeles populær ret, når folk først havde smagt den (den er med allersidst – så vent og se).

Efterhånden som "karrieren" tog al min tid, blev kontakten til sjældnere besøg og en hel del telefonsamtaler, så jeg kunne følge med i mors liv.

EGET VÆRELSE I SOMMERHUSET

Louis og Frida købte en stor sommerhusgrund på Mols. En meget stor grund, faktisk husker jeg at Louis købte to sammenhængende grunde. På grunden blev der opført et meget hyggeligt sommerhus, som fra starten blev indrettet, så der også var et værelse til mor, som således meget hyppigt var på Mols i "sit" sommerhus.

Jeg tror faktisk at de alle tre nød samværet.

Men nu begyndte det at knibe med mors helbred. Jeg husker, at hun havde mange smerter i højre skulder, hvilket sikkert skyldtes det daglige slid med rengøringen, som jo gav mange gentagne bevægelser.

Men hun bed tænderne sammen, sej, som hun jo var.

HÆDERSTEGN FOR 25 ÅR SOM RENGØRINGSASSISTENT

Mor havde jo nu været i Hæren i mange år, så mange at hun den 21. april 1971 kunne fejre sit 25 års jubilæum. Det var jo lidt af en milepæl, men hendes helbred kunne næppe heller klare meget mere.

Forsvarsministeriet var dog opmærksom på hendes indsats og honorerede den ved at tildele hende Hærens Hæderstegn For god Tjeneste i september samme år.

Hæderstegnet er en flot sølvmedalje med en dannebrogfarvet sløjfe. Desværre har mor nok aldrig haft anledning til at bære den, hvad den dog ikke bliver ringere af.

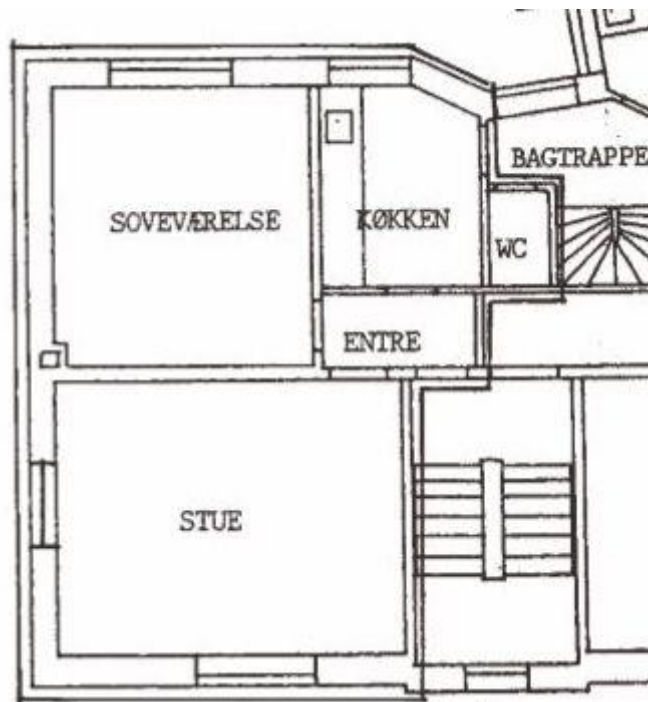
Medaljen er i dag i min besiddelse, hvilket er en fejl, for den skulle egentlig have været afleveret til forsvarsministeriet ved mors død.

LEJLIGHEDEN BLIVER MØBLERET

Mor havde nu fået alle sine børn på afstand – hun havde den lille lejlighed for sig selv og økonomien var bedre end nogen sinde, så hun møblerede om på det hele.

Soveværelset blev lavet om til en stue, hvori hun havde en sovebriks, mens stuen blev møbleret med fine, polerede møbler og flotte tæpper på gulvene.

Mor elskede sin lejlighed, hvor hun havde boet siden 1935, og nød nu at bo "fint".

Snittegning over lejligheden på Skowangsvej 190 st. tv. Privat foto.

Men to ting pressede sig nu på i mors liv.

Huset – Skowangsvej 190 – skiftede ejer, og den ny ejer skulle naturligvis lave en forretning ud af sin investering.

Det førte til at mor først måtte opgive sit loftsværelse, derefter sit kælderrum – det skal dog siges, at der nu ikke var behov for et rum til opbevaring af brændsel, for ejeren lagde centralvarme ind i huset, hvad mor naturligvis var særdeles begejstret for.

Men yderligere ville ejeren udvide ejendommen ved at bygge til hvor de lave garager lå og indgangen til gården. Det berørte jo den gavl hvori mor havde sit lysgivende vindue – sydgavlen. Vinduet blev muret til, og mor måtte vænne sig til en "ny" lejlighed.

Ejeren havde forsøgt at få mor til at flytte ved at tilbyde hende en ny lejlighed i Peter Skramsgade, men det sagde mor absolut nej til.

I forbindelse med indlæggelse af centralvarmen stillede håndværkerne en radiator op ad mors brændselsrum. Den forsøgte hun at flytte, så hun kunne komme til sit rum, med det uheldige resultat, at radiatoren væltede ind på hendes venstre ben og beskadigede det ganske voldsomt med en dyb flænge. Dette skete den 14. juni 2000 og førte til en del hospitalsbesøg for mor.

SYGDOMSTRÆNGSLER

Det var dog ikke blot benet, som gav mor problemer. Hun afkræftedes meget og Rudy oplyser, at hun den 8. december samme år får lægens godkendelse til at tage mor med hjem til Skive hvorfra hun dog allerede næste dag måtte returnere til Aarhus for at blive indlagt på Aarhus Kommune Hospital – hendes vægt var da 42 kg. Mor var stærkt afkræftet.

Hele sygdomsforløbet har jeg ikke detaljeret styr på, men hun blev opereret for kræft i tarmen – man fjernede et stykke – og var efterfølgende på rekreation i Silkeborg.

Mor fik kroner 4.000 efter kræftoperationen – noget som vistnok sker ved Kræftens Bekæmpelses mellemkomst.

Det skal nævnes, at mor på sine gamle dage blev en meget dygtig og ivrig krydsordsløser. Hun sendte flere af løsningerne ind og vandt med mellemrum små beløb.

Mor led også af Helvedesild, som hun blev indlagt for, uden noget resultat. Senere gik hun til akupunkturbehandling ved en klinik på Nordre Ringgade, tæt på hendes bopæl.

I det hele taget var året 2000 helbredsmæssigt et trist år for mor, som blev mere og mere syg og mere og mere afkræftet.

Heldigvis boede Ina stadig i Aarhus og var flink til vistnok dagligt at kigge ind til mor, men det var vist tydeligt for os alle, at mor næppe kunne have langt igen.

Jeg fulgte på afstand med i udviklingen via mails fra Ina og Rudy, men det så ikke opmuntrende ud, som dagene gik.

En dag i 2001 – helt nøjagtigt den 4. april kom der en telefonbesked til mig, mens jeg sad i et større møde.

Da jeg så beskeden, ringede jeg omgående til Ina, for jeg anede nok, hvad jeg ville få at høre.

Mor var død. Hun var blevet fundet af hjemmehjælpen liggende ind over sofabordet, fuldt påklædt, så det må formodes at hun er død allerede tirsdag aften, mens hun har set fjernsyn.

Meddelelsen var trist, men den udfriede mor af sine sygdomstrængsler.

Mors lange og slidsomme liv var slut i en alder af 86 år. Hun var fattig det meste af livet, men opnåede faktisk som pensionist at have flere penge end hun skulle bruge, så hun kunne spare op, hvad hun gjorde til at fejre sine runde fødselsdage og til at deltage i nogle udlandsrejser med sin fagforening.

Jeg tror at mor var stolt af hvad hun havde udrettet og var tilfreds med sit liv og ville kalde det lykkeligt.

Mor blev begravet den 11. april fra Nordre Kirkegård i Aarhus.

“Mor som jeg husker hende”. Billedet er taget i 1994, det er Carsten, Inas mand, som smiler i baggrunden. Privatfoto.

Ib Topholm
21.11. 2010

Anna Elisa Topholm i køkkenet juleaften 1964. Privatfoto

Ibs kone, Lis, spurgte en dag sin svigermor om familieretten "Snurrelabskovs", og her følger, hvad den snak gik på:

"Læg hakkede løg samt en god klat margarine, jeg vil tro ca. 60 gr. kommes i bunden af en gryde. Margarinen skal smeltes men ikke brunes, ovenpå lægges et pund oksekød skåret i småstykker derefter fire til seks porrer skåret i skiver ca. 1 cm. tykke eller måske lidt mere, også det grønne kan bruges, 1 pund gulerødder også skåret i skiver og ca. 3 pund kartofler i skiver. Alt skal være råt inden det tilberedes, der er nemlig mange, der tror, det er lavet af rester.

Når alt er lagt lagvist i gryden, drysses der salt og peber henover det og til sidst ca. 1-1½ dl vand. Det skyller samtidig krydderierne ned og fordeler dem.

Man skrues op for gassen til det kommer i kog, derefter skrues ned på svagt blus, så det bare snurrer, og når det har snurret i to timer, er retten færdig. Der skal ikke røres i det, men der skal selvfølgelig låg på gryden. Inden det serveres kan man jo drysse hakket persille over som pynt, men det kan også undværes.

Nu kan man jo selv regne ud, om portionen er stor nok til det antal personer der skal bispises, men ellers kan man jo tage lidt mere af alting eller det, man bedst kan lide.

VELBEKOMME

PS: Kartofflerne skal altid ligge øverst, da de ellers vil koge ud.”

Fortællingen stammer fra “Familiekrøniken” skrevet af Ib Topholm 2010-2013, redigeret med let hånd af Jørn Sørensen til dette formål.

20/7 2016

Læs Anna Elisa Topholms egne erindringer nedenfor.

MIN BARNDOM

Min morfar var restauratør i Randers. Jeg har været på ferie hos min mormor i Vestergrave.

Jeg havde en tante Kristiane, der havde fem døtre og to sønner, den ene på alder med min bror Aage, han var officiant i Vester Allé. Det var ham, der fik mig i arbejde på Langelandsgades Kaserne i 1946.

Han hed for øvrigt Henning Søegaard Nielsen. Min ældste bror hed også Søegaard. Da min bror (yngste) blev konfirmeret skulle han først døbes, og fik da også navnet Søegaard. Fornavnene var Kaj Leo Børge. Hans yngste datter Dorthe Søegaard bor for øvrigt på skowangsvej 212.

Min fars forældre har jeg aldrig kendt – det passer nu ikke, for min farmor boede hende på "De Gamles Hjem" på en stue med udsigt over kirkegården.

Min fars søskende, som jeg kendte, var Margrethe i København, som var gift med en politibetjent, tante Mine, gift med en typograf ved Jyllandsposten, og tante Anna, som jeg er opkaldt efter, boede i Fiskergade og en bror til min far, der var skræddermester i Horsens.

Efter hvad min mor har fortalt, var min far vist både dygtig og vellidt, men han kom åbenbart ud på et skråplan (drikkeri) og det ødelagde alt.

Så vidt jeg husker varede det gerne cirka tre dage i træk, og hver gang han kom fuld hjem, ævlede han sig altid ind på min mor, og så skændtes de, selvom jeg ikke var så gammel, var jeg meget flov over min far. Det var først efter at Kaj blev konfirmeret, at min mor søgte separation, men efterhånden som min far blev ældre, holdt han da også op med det drikkeri. Jeg forstår det bare ikke, for han var jo glad for børn.

Anna Elisa Topholm (født Andersen) imellem farmor, faster Margrethe og faster Anna, efter hvem Anna Elisa var opkaldt. 1919, privat foto

Min far arbejdede ellers på Hjortensgades Savværk, men når han drak, kunne han ikke passe sit arbejde, og så blev han fyret.

Senere anskaffede han en hest, og så begyndte han at handle. Han kørte på landet og købte hvad folk gerne ville af med, og så solgte han det videre, så vidt

jeg husker købte han en samovar af kobber, og jeg mener, den havnede i "Den Gamle By".

Jeg blev en dag kørt til skole med hestevognen. Hesten hed Lise.

Efterhånden blev det vel sløjt med at handle og så gik han over til at købe klude, som han sorterede og solgte til "Jaster".

Han kørte rundt i gaderne og råbte: "Klude købes".

Jeg kan også huske, at vi fik penge fra Fattiggården, som det hed. Vi kunne hente penge hver torsdag oppe i Vester Allé. Min far ville ikke hente dem, for så ville de bare spørge ham ud, og min mor ville heller ikke gå derop, så først var det Niels, der måtte holde for, men da han blev 14 og skulle ud af skolen blev det min tur.

Så skulle jeg jo forsømme fra skolen, og så fik jeg en seddel med, at jeg havde været syg; jeg led jo meget af astma dengang, men alligevel var jeg flov over altid at være syg om torsdagen, så sommetider blev jeg også hjemme om onsdagen eller fredagen.

Til sidst blev det min lærer for meget, jeg kan i hvert fald huske, at jeg blev kaldt op til katederet og blev spurgt hvordan det kunne være jeg altid var syg midt i ugen, og det var frygteligt for mig, at hele klassen skulle høre på det. Jeg tror aldrig, jeg har været så flov.

Da jeg var barn, børstede jeg aldrig tænder, for jeg havde ingen tandbørste. Min far havde den ide at alt hvad der havde med skolen at gøre skulle være gratis (jeg måtte heller aldrig få penge til et regnehæfte. Jeg var så flov over det) derfor blev mine tænder jo ødelagte, desværre.

En sirupsslikkepind måtte vi godt få af og til, det var jo heller ikke godt for tænderne, men af og til kom min far plørefuld hjem, det gjorde ikke noget hvad det kostede, når det var til hans egen fornøjelse.

Så jeg håber alle mine efterkommere vil passe på deres tænder.

Anna Elisa Topholm

Slutningen af 1990`erne.

[/vc_column_text][/vc_column][/vc_row]

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

2. Verdenskrig,